

Antine Zijlstra
– Berber Aardema

Társadalmi- és közösségiérték- teremtés

hollandiai kistelepüléseken
az **Anne Frank naplója** című, fríz nyelvű
előadás példáján keresztül

Bevezetés

Hogyan értékelik a kistelepüléseken a fríz és a holland közönség tagjai a fríz nyelvű amatőr színházi eseményeket, és azok milyen módon járulnak hozzá a közösségi élethez? Ez a cikk a Fordivedaesje nevű amatőr társulat egy színházi darabjának – *Anne Frank naplója* – a példáján keresztül mutatja meg, milyen társadalmi és közösségi értékeket teremthet egy falusi előadás a nézői számára. A darabot 2022. április végén és május elején vitték színpadra az „It Harspit” közösségi házban Toppenhuzen és Twellingea településeken. Ezek a körülbelül ezerhatszáz lakost számláló ikerfalvak Sneek (fríz nyelven Snits) város közelében, Hollandia északi részén találhatók.¹ Frízföld Hollandia tizenkét tartományának egyike. Saját nyelvvel rendelkezik: ez a nyugatfríz vagy fríz nyelv, amely hivatalos kisebbségi nyelvnek számít; 2018-ban Fryslân lakosságának 61%-a tekintette anyanyelvének. A fríz nyelv főként informálisan és szóban használatos, leg-

---

1 További információk fríz nyelven a falvak honlapján olvashatók: <https://www.topentwelonline.nl/onzedorpen/top-en-twel-in-t-kort>, hozzáférés: 2023. október 27.).

főképp otthon, családi körben, a vidéki társadalmi és közéletben, valamint a regionális médiában, mivel az oktatási rendszer alig ad lehetőséget az elsajátítására (Riemersma 2023). Ezt a megfigyelést alátámasztják a Fryslân tartomány lakosainak általános nyelvtudását vizsgáló kutatások is, amelyekből kiderül, hogy a lakosság 92 százaléka érti a fríz nyelvet (meglehetősen jól), 64,1 százalékuk beszéli (meglehetősen jól), és 52,4 százalékuk olvasni is tud ezen a kisebbségi nyelven (jól vagy nagyon jól). Ugyanakkor csupán 15,9 százalékuk állítja azt, hogy képes (jól vagy nagyon jól) fríz nyelven írni (Provincie Fryslân 2019).

A fríz nyelvű amatőr színház jelentősége a kisebbségi kultúrában és a kutatás szempontjából

A fríz nyelvű amatőr színház fontos szerepet tölt be a fríz nyelvben és kultúrában szóbeli jellege és a helyi közösségekhez való kapcsolódása miatt. Gyökerei Fryslân tartomány háromszázharminc falujába, 1860-ra nyúlnak vissza (Oldenhof 2006). Ez a nagy múltú amatőr színházi hagyomány főként informálisan öröklődött nemzedékről nemzedékre. 2015-ben százkilencvennégy aktív amatőr színjátszó egyesületet és harmincnégy szabadtéri színházi csoportot tartottak számon Fryslânban. Vannak köztük, amelyek évente, mások alkalmanként tartanak előadásokat. Művészi ambícióik is eltérőek: azok az amatőr színházi társulások, amelyek „a falunak” és „a faluval” adnak elő, úgy tűnik, a közösség számára fontos társadalmi feladatokra összpontosítanak, míg az ambiciózusabb amatőr csoportok nemegyszer hivatásos rendezőt és/vagy technikai személyzetet is alkalmaznak a magasabb színvonalú előadások megvalósítása érdekében (Zijlstra et al. 2016). Az utóbbiak gyakran szélesebb közönséget érnek el, a működésük drágább, s számukra a jegyeladás jelentős bevételi forrást jelent (Zijlstra et al. 2023).

Az *Anne Frank naplója* című előadást, amelyet e cikk esettanulmányának választottam, a *Re-voicing Cultural Landscapes* (JPICH Horizon 2020) című, nagyobb kutatási projekt részeként vizsgáltam, amelynek az volt célja, hogy jobban megértsük a szociálisan kirekesztett szellemi kulturális örökséggel – például a fríz szóbeli színházi hagyományokkal – kapcsolatos többségi és kisebbségi nézőpontok kölcsönhatását. Azt a kérdést vizsgáltam meg, hogy a résztvevők különböző csoportjai miként értékelik a kisebbségi kulturális eseményeket

Cornwallban (Egyesült Királyság), Livóniában (Lettország, Észtország), valamint Frízföldön (Hollandia).²

Jelen írásban a fríz és holland nézők véleményét összegzem az említett színházi eseményen való részvétel társadalmi és közösségi értékeit illetően.

Elméleti háttér és kutatási terv

Az előadások kisebbségi kulturális kontextusban való vizsgálata szélesebb megközelítést követel meg, amely magában foglalja az előadás társadalmi és kulturális kontextusát is. Ezért a „színházi esemény” fogalmat választottam kulcsfogalomnak, amely a színháztudományon belül tágan értelmezhető: a színházi esemény egy meghatározott időben, egy meghatározott helyen és körülmények között zajlik, és összehozza a résztvevőket, a színházi alkotókat, valamint a közönséget (Sauter 2000). Így lehetőséget kínál arra, hogy az előadásokat az emberi jelenlét és interakció gyökereitől kiindulva tanulmányozzuk mind az előadás során, mind pedig az azt körülvevő társadalmi és közösségi kontextusban. Továbbá ezáltal az előadások elemezhetők a társadalmi és kulturális konvenciók, körülmények részeként, amelyek meghatározzák a darab sajátos jellemzőit, és azt a kulturális gyakorlatot, amely alapján az beépül a résztvevők társadalmi és kollektív életébe (Knowles 2004). A fríz nyelvű amatőr színházi produkciók hozzásegítik a közösségeiket ahhoz, hogy közösen éljék át az előadásokat, és vagy egy helyi, vagy külső helyszínen találkozzanak, társadalmi kapcsolataikat a színházi élményekkel alakítva, majd a tapasztalataikat, benyomásaikat beépítve személyes és közösségi életükbe. Ezek a programok lehetőséget nyújtanak a szocializálódásra és az eltérő személyes nézőpontok megvitatására, valamint a különböző világnézetek ütköztetésére, ami olyan társadalmi értékekhez vezethet, mint a társadalmi kötődés kialakulása az ismerős közönség tagjai közt, vagy új kapcsolatok szövődése ismeretlenekkel, amit más néven „áthidalásnak” (*bridging*) neveznek (Putnam 2000; Van Maanen 2009). A színházi események tehát támogatják a közösségen belüli kapcsolatok kiépítését és erősítését, ami túlmutat magán az eseményen, és hozzájárulhat a közösség vitalitásának erősödéséhez, valamint (kisebbségi) kulturális hagyományt teremthet (Brown 2006; Zijlstra 2020; Zijlstra et al. 2023).

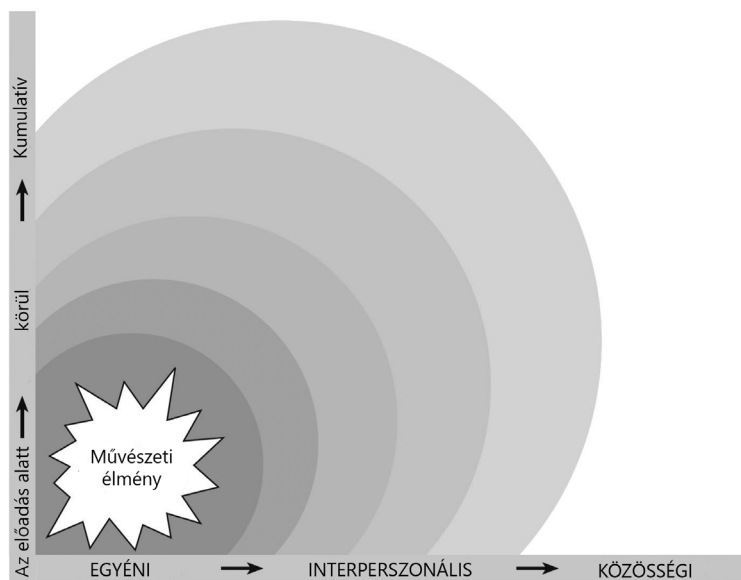
---

2 Erről lásd: <https://www.heritageresearch-hub.eu/project/re-voicing-cultural-landscapes>.

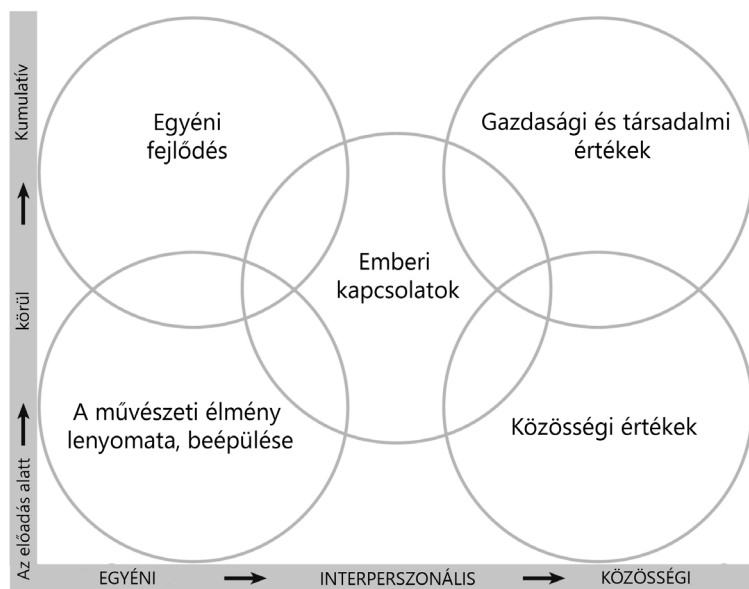
Alan Brown (2006) kidolgozott egy általános keretrendszert, amely bemutatja, hogy miként hoznak létre értéket a kulturális események az egyének és a közösségek számára. Ez alapsémaként szolgál a különböző típusú értékek és a közöttük lévő kapcsolatok megértéséhez (1. ábra), amelyeket Brown öt dimenzióra oszt (2. ábra). E cikk szempontjából különösen az „emberi kapcsolatok”, más néven a társadalmi értékek és a kommunikációs eszközök, valamint a „közösségi értékek” lényegesek. Interperszonális szinten azok a kapcsolatok a legkielégítőbbek, amelyeket Brown a társadalmi interakcióval összefüggésben említ: azok, amik a családi kohéziót és a csapatmunkára való képességeket erősítik (Brown 2006). Az *Anne Frank naplója* előadás vizsgálatakor is ezekre és ezeknek az észlelt hatásaira összpontosítunk, ahogyan azt fentebb leírtam (vö. Putnam 2000). „Az előadásnak a közösség életében betöltött jelentősége” egy értékdimenzió, amely a művészeti élmény során és körül kialakuló kollektív előnyök egy csoportjából tevődik össze. Ez magában foglalja a kulturális örökség megerősítését vagy fenntartását, a politikai párbeszédet, a közös emlékek és a közös jelentőség megteremtését, az értékek és eszmék átadását, a társadalmi kontextust és az összetartozás érzését (Brown 2006).

Jelen írásomban azt foglalom össze, hogy az *Anne Frank naplója* című előadásban való részvétel hogyan járul hozzá a közösségi értékek és a kisebbségi kultúra erősödéséhez. Következésképpen az emlékek és értékek megteremtése közös emlékek és értékek megteremtéseként értelmeződik, hangsúlyozva a különbséget a hasonló interaktív társadalmi értékektől, amelyek magához a színházi eseményhez köthetők.

Az *Anne Frank naplója* című előadás társadalmi és közösségi értékeinek a jobb megértése érdekében tizenhét rövidebb interjút és öt mélyinterjút készítettem a közönség tagjaival, tizenhárom fríz és négy holland nézővel, illetve két fríz és három holland látogatóval. A rövid interjúkra közvetlenül három előadás után került sor, és átlagosan tíz-húsz percig tartottak. A mélyinterjúk idejét és helyét a válaszadók határozták meg, ezek átlagosan másfél óra hosszúságúak voltak. A válaszadóknak egy kérdőívet is ki kellett tölteniük, amely tartalmazta a lényeges adataikat, valamint a velük kapcsolatos nyelvi és identitásbeli háttér-információkat. Emellett, amennyiben relevánsak, a három igazgatósági taggal készített mélyinterjúimból származó, a színházi esemény szervezeti hátterére vonatkozó meglátásokat is felhasználom az alábbi összegzésben, és hivatkozom rájuk. Minden interjút az ATLAS.ti segítségével rögzítettem, írtam át, kódoltam és elemeztem.

1. ábra. Egy értékhierarchia (Brown 2006, 19)

2. ábra. A Brown-féle értékhierarchia értékdimenziói (Brown 2006, 20)

Esettanulmány

Az *Anne Frank naplója* című előadás, amelyre ez a cikk fókuszál, a Fordivedaesje amatőr színházi csoport produkciója. Ez a társulat általában a helyi közösségekkel való kapcsolatára összpontosít. Tagjai ezúttal úgy döntöttek, hogy a második világháború utáni holland felszabadulás hetvenötödik évfordulója alkalmából egy nagyobb szabású előadással kedveskednek a közönségnek, s azt 2020-ban tervezték bemutatni. Erre a célra *Anne Frank naplóját* választották, amelyet az angol nyelvű adaptációból fordítottak le frízre, az eredeti holland könyv angolra átültetett szövege nyomán. A siker érdekében profi rendezőt szerződtettek, és meghosszabbították a próbák idejét. Sajnos azonban az előadást a Covid-19 miatt el kellett halasztani, de 2022-ben újra belevágtak, és ötször eljátszották az „It Harspit” közösségi központ színháztermében a saját településük lakóinak és a szomszédos falvakból érkező közönségnek. Mindazonáltal az az erőfeszítés és (személyes) kockázat, amelyet az előadás megvalósítása jelentett, arra sarkallta őket, hogy a következő színházi évadra már egy kisebb, humorosabb produkcióval készüljenek, amelyet szakmai támogatás nélkül állítanak színpadra.

A Fordivedaesje amatőr színházi társulat 1977-ben alakult meg, és azóta is minden évben fellép a helyi színházban változatos műfajú darabokkal. 2017-ben egy nagyobb szabadtéri előadásuk is készült.³

Az első benyomások

Egy olyan esemény, mint az *Anne Frank naplója* előadás, lehetőséget nyújt arra, hogy az érdeklődők nagyobb társaságban találkozzanak és beszélgessenek egymással, megvitassák a nézeteiket, illetve megélhessék például a kisebbségi közösséghez tartozásuk miatt érzett büszkeségüket. Az elemzés eredményei szerint a fríz nyelv fontos szerepet játszik mind a színpadon, mind az azon kívül zajló társadalmi interakciókban, s ennél fogva hatékony közvetítője az *Anne Frank naplója* társadalmi és közösségi értékeinek. Különösen, mivel a kistelepüléseken lakók túlnyomórészt fríz nyelven kommunikálnak, és nem mulasztják el hangsúlyozni ezt az újonnan érkezőknek is, amint az az ikerfalvak honlapján is olvasható:

³ Lásd <https://fordivedaesjetopentwel.nl> (utolsó letöltés: 2023. október 28.).

„A falvak [Top en Twel, É. n.] fő nyelve a fríz. Az újonnan érkezettekől nem várható el, hogy azonnal tudjanak frízül beszélni, de az igen, hogy észszerű időn belül megtanulják megérteni a nyelvet.”⁴

Bár a válaszadók arról számoltak be, hogy lenyűgözte őket az *Anne Frank naplója* színészeinek játéka és a darab színpadra állításának a módja, illetve beszéltek az előadás mondanivalójáról és az (amatőr) színház iránti szeretetükről is, amikor a színházi eseménynek a fríz beszélt nyelvi kulturális hagyományban betöltött szerepéről kérdezték őket, a fríz mint kisebbségi nyelv használata volt a fő fókuszuk. Vagyis a kisebbségi nyelven előadott *Anne Frank naplójára* úgy tekintettek, mint lehetőségre, amely alkalmas a fríz identitás bemutatására, még akkor is, ha a darab alapjául szolgáló könyv eredetileg holland nyelvű, és a többségi kultúra is holland.⁵ A résztvevők közötti társas interakció is hozzájárul a személyes kapcsolatok és a kötődés kialakulásához és felerősödéséhez ebben a kisebbségi kulturális környezetben. Az előadás fríznyelvűségét – identitásképző elemként – valamennyi fríz és holland válaszadó pozitívan értékelte, és a fríz amatőr színházi hagyomány fontos összetevőjének tartotta. Ugyanakkor többen is beszámoltak arról, hogy a fríz nyelven beszélők sokszor hajlamosak hollandra váltani, valahányszor egy hollandul beszélő személy bekapcsolódik a csoport diskurzusába, még akkor is, ha az illető ért frízül. A „nyelv megtörése” gyakori jelenség a fríz kisebbségi nyelvi közösségben, és a válaszadók különféle képpen vélekednek róla. Néhány fríz interjúalanyom úgy látja, hogy a hollandra való átváltás veszélyezteti a fríz nyelv fennmaradását, mások szerint ez a módja annak, hogy a másik nyelv beszélőit bevonják a beszélgetésbe, hiszen minden fríz kétnyelvű. Hasonló különbségtétel figyelhető meg a holland nyelvű válaszadók álláspontjában is: egyesek úgy érzik, hogy felesleges átváltani hollandra, mert az megnehezíti a fríz nyelv megértését vagy elsajátítását, mások viszont azt hangsúlyozzák,

4 Lásd <https://www.topentwelonline.nl/onze-dorpen/top-en-twel-in-t-kort> (utolsó letöltés: 2023. október 29.) A falu képviselői azonban úgy érzik, hogy ezeket az elvárásait mindenképp hangsúlyozniuk kell a más nyelvet beszélő újonnan érkezőkkel szemben, ami némi bizonytalanságot teremt a fríz mint kisebbségi nyelv helyzetét illetően. Ezt a megfigyelést az támasztja alá, hogy a színházi csoport vezetői aggódnak a hollandul beszélő falusi lakosok megnövekedett száma miatt, akik a vidéki adottságok miatt költöztek Frízföldre, és nem igazán vannak tisztában azzal a kisebbségi kulturális kontextussal, amelybe belekerültek.

5 A legtöbb válaszadó úgy érzi, hogy az elmesélt történet egyetemes, mindenki számára releváns. Néhányan hangsúlyozzák, hogy fontos, hogy nagyra becsült könyvek vagy színdarabok fríz fordítását kínálják fel, akár azért, hogy hozzájáruljanak a kisebbségi nyelv kulturális értékéhez, akár azért, mert minél több nyelven elérhetővé kell tenni ezeket a műveket.

1. kép. Amatőr színésznő Anne Frank szerepében (Fotó: reklámcélokra készült kép, Fordivedaesje)⁶

hogy e gesztusnak köszönhetően úgy érzik, befogadóbb a fríz közösség. A feszültségek, amelyek ezen álláspontok miatt érzékelhetők, a kisebbségi és a többségi kultúra közötti tárgyalási, közeledési folyamat lépéseinek is tekinthetők az *Anne Frank naplója* kontextusában (lásd Zijlstra és Aardema in Hodsdon et al., megjelenés alatt).

⁶ További információk a rendezőről és a szereplőkről: <https://fordivedaesjetopentwel.nl/it-deiboek-fan-anne-frank/regisseur-rens-rotsma>, <https://fordivedaesjetopentwel.nl/it-deiboek-fan-anne-frank/eftergrun-spilers-toanielstik-deiboek-fan-anne-frank/#page-content> (utolsó letöltés: hozzáférés: 2023. október 28.).

2. kép. Az előadás díszlete (Fotó: Fordivedaesje)

3. kép. A színházterem az „It Harspit” közösségi központban (Fotó: Antine Zijlstra)

A válaszadók által említett közösségi értékek elemzésekor a hangsúly az amatőr színházi események létrehozásához elengedhetetlen együttműködésre és a produkciós folyamatból fakadó értékekre irányul. Az amatőr színjátszás lehetővé teszi az interperszonális kommunikációt, az aktív részvételt és a társadalmi szerepvállalást, amint azt az igazgatótanács tagjai, valamint az ikerfalvakban élő fríz és holland válaszadók is hangsúlyozták. Az efféle amatőr színházi események szervezése és megrendezése erősíti a közösségi szerepvállalást. A közönség java része nagyra értékeli a kollektív részvételt. Csodálják az ikerfalvakat, amiért ilyen magas szintű közösségi elkötelezettség jellemzi a lakóikat, és lenyűgözi őket a színészi játék, az előadás színvonala – különösen azért, mert tapasztalataik szerint egyre nehezebb önkénteseket találni az ilyen jellegű közösségi tevékenységekhez kulturális és szabadidős téren.

Az *Anne Frank naplójához* hasonló színházi események létrehozása az itteni hagyomány részét képezi, mivel évente rendeznek ilyen előadást, és a falu lakói úgy nőnek fel, hogy tudnak ezekről, vagy részt vesznek bennük, akár aktívan (például színészként vagy önkéntesként), akár nézőként. A színházi események léte lelkesedéssel tölti el a lakosokat, és biztosítja minden generáció bevonódását. Ugyanakkor gyakori panasz, hogy a fiatalokat nem könnyű rávenni a bekapcsolódásra.

A fentiekén túl az olyan színházi események, mint az *Anne Frank naplója*, lehetőséget adnak a falu lakói számára, hogy aktívan tegyenek egy olyan kulturális gyakorlatért, amely az „életterük” részét képezi, és ez hozzáadott értéknek tekinthető, amely növeli a faluközösség vitalitását (és csökkenti a függőséget a közeli város kulturális életétől).

Záró megjegyzések

Az *Anne Frank naplója* című fríz nyelvű amatőr színházi társulat produkciója erősen kötődik ahhoz a faluközösséghez, amelyben létrehozták, és amelynek előadják. A darab megtekintése alkalmat ad a nézőknek arra, hogy az itt élő, döntően fríz közösség tagjaival találkozzanak, ezáltal kapcsolatok szövődjenek és erősödjenek a fríz és a holland résztvevők között. Az előbbieket kifejezhetik fríz identitásukat, az utóbbiak jobban megérthetik a közösséget, amelynek a tagjai a fríz kisebbségi nyelvet használják. Közösségi szinten az esemény léte elősegíti, hogy az emberek aktívan bekapcsolódhassanak a produkciós folyamatba, valamint találkozni tudjanak egymással nagyobb közösségben, ami nemcsak

ahhoz járul hozzá, hogy a személyes tapasztalataikat és gondolataikat megvitassák, hanem a kollektív élmény megteremtődéséhez és az érintettekben a közösség iránti büszkeségérzet megszületéséhez is. Mindez pedig fokozza az ikerfalvak vitalitását, ami egyértelműen pozitív eredmény. A fríz nyelv használatával kapcsolatosan a fríz és a holland válaszadók ugyan eltérő álláspontot képviselnek, de ez nem zavarja meg az amatőr színházi gyakorlatot. Megjegyzendő azonban, hogy csak az *Anne Frank naplójának* a nézőit interjúvoltam meg, s közülük mindenki pozitívan viszonyult a fríz nyelvhez és a fríz nyelvű színháztársáshoz. Ugyanakkor az interjúalanyaim megemlítettek néhány olyan, például demográfiai jellegű szempontot is, amelyek a jövőben kihívást jelenthetnek; ilyen a fiatalok bevonása és az önkéntesek toborzása, valamint a kisebbségi nyelv fontosságának a megértetése a hollandul beszélő, lassan növekvő számú újonnan érkezővel.

A felhasznált irodalom

- Brown, Alan. 2006. „An architecture of value”. *The GIA Reader* 17(1): 18–25.
- Knowles, Ric. 2004. *Reading the material theatre*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oldenhof, Bouke. 2006. „Van steen des aanstoots tot boegbeeld: Toneel, kleinkunst, film vanaf 1860”. In Oppewal, Taeke et al. (eds.) *Zolang de wind van de wolken waait, geschiedenis van de Friese literatuur*, Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- Provincie Fryslân. 2019. *De Fryske taal atlas 2019, taal yn byld*. Online elérés: <https://friesland.databank.nl/report/Taalatlas%202020%20%28Fries%29.pdf> (utolsó letöltés: 2023. október 31).
- Putnam, Robert D. 2000. *Bowling Alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Riemersma, Alex. 2023. *Frisian, the Netherlands, a regional dossier*. Online elérés: <https://www.mercator-research.eu/en/regional-dossiers/frisian-netherlands> (utolsó letöltés: 2023. október 27.).
- Sauter, Willmar. 2000. *The Theatrical Event: Dynamics of Performance and Perception*. Iowa City: University of Iowa Press.
- Top en Twel. É. n. Online elérés: <https://www.topentwelonline.nl/onze-dorpen/top-en-twel-in-t-kort> (utolsó letöltés: 2023. október 27.).
- Van Maanen, Hans. 2009. *How to Study Art Worlds: On the Societal Functioning of Aesthetic Values*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

- Zijlstra, Antine. 2020. *Ernstig Geluk, naar een model voor de analyse van waardenhiërarchieën in theatergebruik*. Disszertáció. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Zijlstra, Antine, E. de Vries, R. G. Draaijer és T. Kocken. 2016. *Sectoranalyse Amateurtheater in Fryslân 2015*. Leeuwarden, Hollandia: NHL Hogeschool.
- Zijlstra Antine, V. A. Cremona és A. Saro. 2023. „Amateur theatre in Europe”. In Ralf Remshardt és Aneta Mancewicz. *The Routledge Companion to Contemporary European Theatre and Performance*. Online elérés: <https://www.routledge.com/The-Routledge-Companion-to-Contemporary-European-Theatre-and-Performance/Remshardt-Mancewicz/p/book/9780367535919> (utolsó letöltés: 2023. október 27.).